

Naplójegyzetek XIX.

Szenzációk

Évtizedekkel ezelőtt a magát proletárdiktatúrának tituláló világban egy frissen végzett bölcsészársam egy délutáni napilapnál kapott állást. Nem volt megszokott dolog, hogy valakit egyből a keblére öleljen a „szigorúan ellenőrzött” sajtó, de vele megtörtént. Újságírói feladata ráadásul kifejezetten élvezetes volt: neki kellett a bulvár felé kacsingató szocialista újság számára a szenzációkat szolgáltatni. A munkához a figyelemfelkeltő cím kitalálása is hozzátartozott. Például: „Száztíz kaktusztüskét operáltak ki egy férfiból”, vagy: „Reggelizzen viperát!”, esetleg: „A villamos alá esett, megjavította!”, „Négyéves, de már leérettségizett”.

Mondanom sem kell, hogy a fenomenális címekhez tartozó történetek mind a messze távolba vezették a kedves olvasókat, nem hiányoztak belőlük az idegen hangzású nevek, címek, utalások sem. Valamennyi szenzációs hír hihetetlen vagy éppen csak elhíhető volt, de ötletesek, szórakoztatóak és valamelyest informatívak is. Pont olyanok, amilyenek kedvéért az ember megvesz egy újságot, manapság pedig felkeresi a különböző közösségi oldalakat, világhálós portálokat.

– Honnan szeded ezt a sok marhaságot? – kérdezte barátunkat lekicsinylően egyik volt diák-társunk. – Járattják neked a sok nyugati pletykalapot? Vagy tudod fogni az amerikai tévéket?

– Dehogy! Sokkal egyszerűbb a dolog – mosolygott a bajsza alatt a fiatalember.

Jóval később, amikor már nem volt a lap munkatársa, elárulta, amit a rosszhiszeműek amúgy is sejtettek: igen, ő maga gyártotta a szenzációkat. Neki, íróféle embernek nem okozott gondot az ötletelés. Egy ilyen légből kapott ötlet okozta végül is a vesztét: a szenzációs hírhez hasonló botrányos dolog valóban megtörtént az általa találmányra megnevezett országban, és külügyi konfliktus lett az ügyből. – Én figyelmeztettelek,

hogy eszedbe ne jusson valódi híreket feltálni! – mondta a főnöke, amikor kezébe nyomta a felmondólevelet.

Miért idézem fel ezt a régi történetet? Mert úgy látom, hogy a szenzációkat kínáló média gyakorlatában ma is működik ez a recept. Annyi különbséggel, hogy annak idején a meghirdetett, de komolyan nem vett „szocialista erkölcs” jegyében a bűnügyeken való csámcsogás, az emberhez nem méltó cselekmények kéjes feltupírozása nem volt megengedett. Olyasmi például, mint hogy tegnap (vagy akár épp száz éve) egy meg nem nevezett városban, országban milyen rafinált módokon kínzott halálra anyja és nagymamája egy szegény kisgyermeket. Manapság viszont az emberi viselkedés erkölcsi normáiról tudni sem akaró világunkban a nyilvánosság fórumain a „minél elvetemültebb, annál érdekesebb” elve érvényesül. Tisztelet a kevés kivételnek.

A fejlődés iránya tehát egyértelmű: immár források megjelölése nélkül is vagy ellenőrizhetetlen forrásokra hivatkozva nap mint nap olvashatók, nézhetőek a minden tiszteletre méltónak hitt dolgot, Istent, embert lejárató hírek, események, videók és filmek. Mintha nem tudnák a borzalmas szenzációk közrebocsátói, hogy ami a „nagyvilágból”, azaz a képernyőről érkezik, az a fiatalság, a műveletlen, tájékozatlan vagy beteg lelkű emberek számára normának számít. És azt sem, hogy minden történet egyben mintaként is szolgálhat, és a legriasztóbb minta is berögzülhet az emberi képzeletbe. Ezért mérhetetlenül káros a sajtóban, tévében, világhálón folyamatosan reprodukálni, újra és újra közhírré tenni, részletezni, fontosnak és érdekesnek feltüntetni az elvetemültséget, a gátlástalanságot és az erőszakot. Az anyagi haszon érdekében folyik a vetélkedés a minél nagyobb példányszámokért, a nézettségért, a „kattintásokért”, a lájkokért. Ennek a felelőtlen nyilvánosságpolitikának a következményeit jól mutatják a ténylegesen megtörténő,

egyre érthetlenebb és brutálisabb bűncselekmények, amelyekben sokszor visszaköszönnek a médiából ömlő – tévében, interneten, filmen bemutatott – valóságos vagy kitalált rémtörténetek fordulatai.

Ezt az egész világra kiterjedő gyakorlatot a véleményformálók üzleti fogásnak, a bevétel növeléséhez szükséges, megengedhető eszköznek tartják, ezért az elkövetőknek nem kell tartaniuk semmilyen büntetéstől. Pedig az erkölcsi károk sokszor súlyosabb és jóvátehetlenebb következményekkel járnak, mint az anyagi javakban keletkezettek. Utóbbiakat hozzáértéssel, szorgalommal, anyagi ráfordítással jóvá lehet tenni. Az erkölcsi kárt, a bűncselekmények elkövetését normálisnak tartó mentalitást legtöbbször csak egy-egy tragédia bekövetkezése után szoktuk felismerni. Akkor, amikor már nem lehet orvosolni.

Vajon gondolkodnak-e a növények?

Veteményeskertünkben eldőlt az egyik szép kukoricató. Nézem, mi lelte. Meggörcbült szárán nagy töklevelek terpeszkednek, csak azért nem került egészen a földre, mert a szomszédos mályvabokor felfogta. A tökinda a mályva túlsó oldaláról kúszott át ide, itt lenőtt a földig, majd haladt pár arasznyit, aztán ismét felfelé indult, ezúttal a daliás kukoricatóvet használva létrának. Az egy szem tökmagból kikelt növény indája legalább négy méter hosszú, tele sötétzöld, fehér foltos, nagy levelekkel. Virágok is nyílnak rajta, ahogy a másik hosszú indán is, amely láthatóan a diófa meghódítására készül. Termés azonban egyetlen virágból sem lett, talán a hőség miatt ellustultak a rovarok, és nem törődnek a beporzással. A tök dicséretesen gazdálkodik a locsolóvízzel, az ágyás nagy részét már benötte.

Elgondolkodom a terjeszkedésén. Miért kúszott át a mályvacserjén? És ha már át akart ide jönni, miért nem érte be a vízszintes továbbhaladással? Kacsokat növesztett a kukorica felé, és felkapaszkodott rá. Nem bánta, hogy a kukorica eldőlt, akkorra már megcélzott egy közvetlen fölötte lévő, teraszosan kialakított ágyást.

De miként dönti el a tökpalánta, amely a mályvabokor miatt nem is lát el ide, hogy merre növevessze az indáját? Vagy az indavégek látnak, és

észreveszik az előttük magasodó bokrot, fát, falat? De miért nem a tövük mellett kúsznak el, miért másznak fel egy-egy bokor ágaira? Ül odaát a mályvabokor előtt a tökpalánta, és nagyra törő terveket forgat a fejében? Esetleg azért indulnak útnak az indák, hogy ha a méhecskék nem hajlandók megtalálni a tökvirágokat, akkor ők maguk keressék fel a méhecskéket? Csakhogy a tökbokor indái tavaly is felkúsztak a mályvacserjére, és ott növesztettek termést, úgy csüngött a mályvabokron egy jó kilós tök, mintha a saját gyümölcse lenne.

Következtethetünk-e mindebből arra, hogy a növények látnak, gondolkodnak, terveket szőnek, és meg is valósítják őket? A szakemberek valószínűleg azt válaszolnák erre, hogy mindez „benne van a tök genetikájában”. De hát miféle genetika tanácsolhatja neki a fára kúszást, amikor súlyos termésének sokkal biztonságosabb helye lenne lent a talajon?

És hogy még jobban kiélezzem a kérdést, felidézek egy másik példát is. Az egyik ereszcstartónánk végére széles műanyag csövet illesztettünk, amelyet arra a célra készítettek, hogy ha belefektetjük a földre, a rajta körös-körül elhelyezkedő nyílásokon át szétszivárogtassa a csapadékvizet, így táplálván a körülötte lévő növényeket. Egyszer csak látjuk, hogy eső idején az ereszcstartorna alján, a földre süllyesztett cső csatlakozásánál bugyog kifelé a víz, már szét is nyomta az egymásba illesztett csöveket. Nyilvánvaló volt, hogy az elvezetőcső eldugult valahol, nem tudja elnyelni a lefolyó vizet. A dugulást keresvén kiástuk a földre süllyesztett, lyukacsos csővezetékét, és mit látunk? Mintha a fekete műanyag cső vastag szálú, sűrű, rókabarna hajat növesztett volna. Valamennyi nyílásán betüremkedtek a környező fák, bokrok gyökérszálai, eltömték a lyukakat, és teljesen kitöltötték a csövet. Nem volt mit tenni, lemetszettük a gyökérkötegeket, és eltávolítottuk a földből a csövet. Ember tervez, Isten végez. Nem a víz jött ki a cső nyílásain, hanem a gyökerek furakodtak be rajtuk keresztül a csőbe. A környék növényei érzékelték a vízforrást, arrafelé irányították a gyökereiket, a gyökérszálak a föld alatti sötétben meg is találták azt, de nem érték be a belőle kiszivárgó vízzel, hanem elindultak felkeresni magát a forrást: az ereszcstartorna felé igyekeztek a cső belsejében, míg csak teljesen el nem dugaszolták.

Efféle esztelen mohóságokat gyakran elkövetünk mi, emberek is. Valószínű, a természet rombolását is hasonló kapzsi és rövidlátó ötleteink okozzák. Pedig milyen büszkék vagyunk arra, hogy elemzünk, tervezünk, gondolkodunk.

Vajon gondolkodnak-e a növények is?

Beszélgetés

– Ha seb keletkezik valahol az ember testén, akármilyen kicsi is, meghatározza a közérzetét. Hiába, hogy a test akár kilencvenkilenc százaléka ép, az az egy százalék, amely vérzik, lüktet, sajog, riadalomban tartja az egész testet. És jogosan, mert előfordul, hogy egy jelentéktelen seb sorsdöntővé lesz számára, elfertőződik, vérméregzést, halált okoz – mondta nagyon komoly arccal teológus barátunk. – Ilyen a háború is. Gondoljunk például a nemrég kirobbant háborúra: a földgolyó egyetlen pontján zajlik, a föld területének csak néhány százalékát érinti, mégis fáj belé az egész világ. És egyre inkább fájni fog, hiszen válságot, inflációt okoz, súlyos következményekkel jár. A mai globális világban, amikor a pénz is, a gazdasági élet is nagyrészt néhány tulajdonos kezében van, ennek a háborúnak szinte mindenhol érződik a hatása. Ilyen szempontból valóban a harmadik világháborút jelenti, amelybe bekapcsolódott a mindent átszövő média, a legnagyobb bankok és cégtulajdonosok is.

– De hát eddig sem volt béke, valahol mindig lóttek. Néhány éve Észak-Afrika vált romhalmazzá, előtte a Balkán. Most, úgy látszik, rajtunk van a sor – válaszolta szenvedélyesen fiatal háziaszszonyunk.

– Ne ferd az ördögöt a falra! Még ránk nem került sor – csitította idős tanárnő barátunk.

– A gazdasági hatásokat már érezzük. És azt is tudjuk, mennyi szenvedést okoztak a harcok: van, aki a romok alatt lelte halálát, van, aki elvesztette a családtagjait, katonának vitték a férjét, fiát, lerombolták az otthonát, értéktelenné vált nehezen megkeresett pénze, menekülésre kényszerült. Egy hátizsákkal akár, de kimenekül a háború poklából. De hova fusson, ha elvész az egzisztenciája? Rokonokhoz, barátokhoz vagy éppen a szomszéd ország menekülttáborába. Tönkrement az egész élete.

– Azért kell a háború, hogy akinek fegyvere van, az mindent megszerezhessen, akinek pedig nincs, az mindent elveszítsen. Úgy látszik, elfogyott a pénz, amit a nagyfiúk az elmúlt két világháborúban összeraboltak. Új háború, új rablási lehetőség kell – dörmögte az örök pesszimista mérnökünk.

– És a jog? És az igazság? És a demokrácia? Ki a provokátor? Ki az agresszor?

– A szerepeket ki lehet osztani, a szövegek könyvet meg lehet tanulni, de nem biztos, hogy ugyanaz a darab megy a színpadon és a színpadlak mögött.

– Nekünk akkor sincs más lehetőségünk, mint a színpadot figyelni. A színpad felől is megfejthető minden, mert végül is nem az ideológiák, hanem az eredmények számítanak – gondolkodott hangosan egyetemista barátunk.

– De ha már az eredményeket sem lehet pontosan tudni? Csak ha, ne adj isten, benne vagyunk az események kellős közepében. De akkor is csak annyit tudhatunk biztosan, ami velünk történik.

– Soha ilyen jól tájékozott nem volt még az emberiség. Bármely hír egyetlen perc alatt körbefut az egész világon, megjelenik sok-sok milliárd képernyőn. Mégsem tudni semmit biztosan.

– A hazugság épp olyan gyorsan terjed, mint az igazság. Csak az a kérdés, hogy épp melyiket terjesztik – vette fel a fonalat teológus barátunk.

– Mindenki a neki kedvezőt, nem számít, hogy hazugság-e vagy igazság – vélte a tanárnő nagymama.

– Akkor lehet, hogy valójában nincs is háború? Csak álhírek és mozi az egész?

– Azt hiszem, mostanában csak háború van. Ha nem fegyverekkel, akkor is minden más, ismert és ismeretlen eszközzel, de vívják. A hazugság is eszköz, dezinformációnak nevezik a szakemberek. Az ellenség félrevezetését szolgálja. A béke viszont az igazságon nyugszik, békét nem lehet hazudni. Vagy van, vagy nincs.

– Lehet, hogy azt sem tudjuk, hogy mi a béke?

– „Az én békémet hagyom rátok.” A béke az egymás iránti jó szándék, jóakarát. Nevezhetjük szeretetnek is. Még fegyverek sem kellene hozzá.

– Mégis, szinte elérhetetlen.

– Rajtunk múlik. Mindannyiunkon. Ha a magunk helyén jóakarátúak, méltányosak, önzetlenek vagyunk, máris tettünk érte valamit. Nem könnyű, de nem is lehetetlen feladat.